

Universitat de Lleida

GUIA DOCENT

ANTROPOLOGIA ECONÒMICA

Coordinació: BRETON SOLO DE ZALDIVAR,
VICTORIANO

Any acadèmic 2023-24

Informació general de l'assignatura

Denominació	ANTROPOLOGIA ECONÒMICA			
Codi	100069			
Semestre d'impartició	1R Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Grau en Geografia	4	OPTATIVA	Presencial
	Grau en Història	2	TRONCAL/BÀSICA	Presencial
Nombre de crèdits assignatura (ECTS)	6			
Tipus d'activitat, crèdits i grups	Tipus d'activitat	PRAULA		TEORIA
	Nombre de crèdits	3		3
	Nombre de grups	1		1
Coordinació	BRETON SOLO DE ZALDIVAR, VICTORIANO			
Departament/s	GEOGRAFIA, HISTÒRIA I HISTÒRIA DE L'ART			
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	Per a cadascuna de les classes presencials, l'estudiantat haurà d'haver treballat a casa un text de caràcter obligatori (un article d'una mitjana de 20 pàgines de longitud). En la part final de la classe s'obrirà un debat entre el docent i l'estudiantat al voltant de les tesis de cada text en relació al tema tractat a l'aula.			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	Castellà i català.			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
BRETON SOLO DE ZALDIVAR, VICTORIANO	victor.breton@udl.cat	6	

Objectius acadèmics de l'assignatura

El curs està pensat com una introducció a l'anàlisi crítica i històric de les relacions entre tres conceptes-clau: Antropologia, Economia Política i Desenvolupament. En cert sentit, està molt entrelaçat amb l'enfocament que li he donat al contingut de la matèria *Historia Social d'Amèrica* a ser impartida en el curs immediatament posterior del Grau d'Història, encara que pot ser pres de manera independent. La idea que guia el programa és la de tractar d'oferir a l'estudiantat eines analítiques per poder captar en tota la seva complexitat la forma en què les ciències socials –en particular la Antropologia– s'han aproximat a un determinat tipus de fenòmens, tradicionalment competència de la Ciència Econòmica, mostrant (de vegades) la seva naturalesa contingent i històrica i oferint aproximacions alternatives a les convencionals i hegemòniques. Part de la base de la indispensabilitat d'una lectura de "l'econòmic" des d'un punt de vista antropològic. I és des d'aquesta Antropologia econòmica des d'on millor pot copsar-se la naturalesa complexa del "desenvolupament", una de les grans –o la major– meta-utopies civilitzadores de la modernitat.

Una succinta revisió a la història conceptual del desenvolupament, de fet, posa de manifest el predomini que en la seva conceptualització ha tingut l'Economia, circumstància que s'ha projectat de manera molt incisiva sobre les anomenades (segons l'època i el context ideològic) societats "primitives", "precapitalistes", "subdesenvolupades" o "tercermundistes". I aquí el rol de l'Antropologia, particularment de l'Antropologia Aplicada, ha estat molt remarcable com a punt de suport de les intervencions de la maquinària desenvolupista. Però el paper de l'Antropologia com a disciplina ha anat molt més allà del d'un mer complement instrumental amb què endolcir (o simplement possibilitar) l'aplicació del receptari tecnoeconòmic habitual, ja que s'ha constituït en determinats moments en una poderosa eina des d'on (re)pensar la realitat i constatar quant d'ideologia i retòrica hi ha en determinades aproximacions exclusivament econocèntriques a la realitat rica i plural de la vida de dones i homes en societat.

D'aquí la meua elecció, partint de l'Economia per arribar al Desenvolupament passant per l'Antropologia i l'Economia Política, d'una revisió dels principals paradigmes per on han transitat aquestes mirades sobre l'alteridad cultural des de, més o menys, la dècada de 1950 (des de l'inici del que Arturo Escobar va batejar com "l'era del desenvolupament"). He pres aquest fil conductor tractant, alhora, d'ancorar els debats teòrics amb temes de major contingut empíric a fi i efecte de poder valorar millor la conveniència d'unes o altres eines conceptuals a l'hora d'aproximar-nos a l'anàlisi de realitats substantives i concretes.

Competències

Generals i transversals:

- Capacitat d'anàlisi i síntesi.
- Compromís ètic.
- Reconeixement i respecte a la diversitat i la interculturalitat.
- Raonament crític.
- Capacitat de treball en equip.

Específiques:

- Capacitat de lectura i anàlisi.
- Capacitat i habilitat per analitzar i investigar els problemes socioculturals, econòmics, polítics i demogràfics del món actual.
- Coneixement de l'evolució del pensament i de la seva relació amb la societat.
- Coneixement de les interrelacions entre ciència i evolució social.

- Aprendre a copsar la complexitat dels fets humans, la dinàmica social, els conflictes de grup i de gènere, la dialèctica entre classes, l'organització de l'espai, les relacions de poder i formulació de projectes ideològics, culturals i socials en el si de les societats complexes.

Continguts fonamentals de l'assignatura

El programa (pla de desenvolupament) està dividit en tres parts (introducció, nucli argumental i conclusió), a manera d'un llibre, ja que parteixo de la concepció de la docència universitària –sobretot en un curs d'aquesta naturalesa, inserit en un Grau d'Història– com un procés obert d'intercanvi de coneixements i experiències dialèctic entre l'estudiantat; procés conduït i moderat pel professor.

S'inicia el temari amb dos temes introductoris (1 i 2) que tenen la intenció de fomentar l'esperit crític a l'aula i plantejar el grau de dificultat que comporta la labor de procedir a l'anàlisi d'una noció tan complexa –per polièdrica– com és la de “desenvolupament”. Més quan ens enfrontem a una sort de pràctica discursiva rastreable, per la seva pròpia naturalesa de moldeadora de realitats, tant en els discursos com en les seqüeles que genera. La idea d'aquesta primera part és plantejar la necessitat imperiosa d'anar construint una Antropologia Econòmica del Desenvolupament capaç de hibridar, d'alguna manera, les contribucions teòriques més fèrtils de l'antiga Antropologia Econòmica amb algunes de les propostes més noves que, des d'altres camps de la disciplina, poden resultar útils i fructíferes en l'anàlisi crític del desenvolupament com a fenomen, procés i discurs colonitzador de les consciències.

A continuació ve el nucli de la matèria (11 temes) amb l'abordatge de les principals aportacions teòriques primer (“Mirades teòriques...”, temes 3 al 9) i el seu contrast amb temes de recerca i discussions rellevants en l'àmbit de l'Antropologia Econòmica i l'Economia Política (“...i contrapunts substantius”, temes 10 al 13). Així, després de la revisió del pes que ha tingut l'Economia neoclàssica en la conformació dels posicionaments formalistes en Antropologia Econòmica (temes 3 i 4) i les seves sorprenents continuïtats fins a les actuals polítiques de desenvolupament impulsades sense solució de continuïtat pel Banc Mundial (tema 5), proposo una anàlisi de la confrontació suscitada pels substantivistes primer (a partir de la important contribució de Polanyi i els seus col·laboradors, tema 6), per seguir amb les aportacions (i els seus límits) del materialisme històric (tema 7) i dels paradigmes que emfatitzen la dimensió estratègic-adaptativa de les societats i les cultures humanes (temes 8 i 9). Després, la discussió sobre la naturalesa de la modalitat domèstica de producció (tema 10), el debat sobre l'esdevenir de la pagesia llatinoamericana (tema 11), el futur de la comunitat andina (tema 12) o el de l'emergència de la dècada de 1980 d'ara endavant de les plataformes ètniques de mobilització social (tema 13) serviran per discutir sobre la major o menor pertinència d'unes o altres eines analítiques a l'hora d'aproximar-nos a aquests escenaris empírics. L'àmbit llatinoamericà de reflexió empírica ve determinat per la trajectòria investigadora del docent, així com per la rellevància dels temes tractats al nostre món globalitzat.

El programa acaba “sense conclusions”, amb dos temes que pretenen mostrar els límits de més de sis dècades de continuïtat en les polítiques i programes de desenvolupament (tema 14) i amb una sessió (tema 15) que vol ser i estar oberta als suggeriments i reflexions destil·lades al llarg del curs.

Eixos metodològics de l'assignatura

La docència es fonamentarà en les classes presencials, en les quals es facilitarà l'ús de mitjans audiovisuals i, en la mesura del possible, en el debat entre l'estudiantat a partir de dossiers d'articles distribuïts pel professor a través del campus virtual.

Pla de desenvolupament de l'assignatura

A MANERA D'INTRODUCCIÓ: ÉS POSSIBLE UNA ANTROPOLOGIA ECONÒMICA I UNA ECONOMIA POLÍTICA DEL DESENVOLUPAMENT?

1. El bosc dels conceptes esquius.
2. D'antropòlegs, economistes i extensionistes del desenvolupament.

MIRADES TEÒRIQUES...

3. A la recerca de "l'econòmic".
4. El naixement de l'Antropologia econòmica i el dogma neoclàssic.
5. L'empremta del formalisme en les polítiques de desenvolupament.
6. La rebel·lió substantivista.
7. Marxismes i marxistes.
8. De l'Ecologia cultural a l'Ecologia política.
9. De l'Ecologia política a l'ecologisme dels pobres.

...I CONTRAPUNTS SUBSTANTIUS

10. La modalitat domèstica de producció.
11. La ubicació històrica de les economies camperoles.
12. El debat sobre la comunitat andina.
13. El fenomen de l'emergència ètnica a Amèrica Llatina.

ANTROPOLOGIA, ECONOMIA I DESENVOLUPAMENT: SENSE CONCLUSIONS

14. Els límits del desenvolupament o la persistència de la subnutrició.
15. La il·lusió posestructuralista: transcendir el desenvolupament?

Sistema d'avaluació

Les classes pretenen ser, en la mesura del possible, dinàmiques. Després de l'exposició per part del docent dels continguts preceptius en cada sessió, es destinarà un espai temporal en la part final, entorn d'els 20 minuts, perquè, després d'una síntesi breu i succinta per part d'un estudiant –o de diversos si són més articles– dels principals arguments polèmics de la(es) lectura(es) treballada(es) aquesta setmana, es puguin aclarir i/o discutir els punts que en cada cas es consideri oportú.

L'avaluació serà continuada i constarà de tres informes de lectures, a realitzar en classe. Es tractarà de reflexionar, sobre la base de les lectures obligatòries de cada bloc temàtic, entorn d'alguns conceptes-clau proposats pel professor. El valor de cadascun dels informes equivaldrà al 15% de la nota (45% en total). Al final de curs caldrà superar un examen del conjunt de la matèria impartida que representarà el 50% de la qualificació final. El 5% restant dependrà de l'assistència i la participació en classe de l'estudiantat.

L'alumnat que combini els estudis amb una feina a temps complet o a temps parcial els horaris de la qual coincideixin amb els de les classes, o que per necessitats de conciliació familiar no pugui assistir a classe, té dret a demanar avaluació alternativa en un termini de 5 dies des del començament del semestre. Per a més informació, envieu un correu electrònic a academic@lletres.udl.cat o adreceu-vos a la Secretaria de la Facultat de Lletres. Passats els primers cinc dies de classe sense avisar de voler fer l'avaluació alternativa, l'única opció serà la d'avaluació continua ja presentada en aquesta secció.

Descobrir-se plagi o còpia tindrà greus conseqüències i sempre repercutirà en la nota. De bon principi, els exercicis implicats rebran un 0 de nota. A més, el frau acadèmic (còpia o plagi en treballs o còpia espontània durant l'examen), comporta l'aplicació de la Normativa de l'Avaluació i la qualificació de la docència en els graus i màsters de la UdL, la qual cosa vol dir que s'informarà al coordinador i a la cap d'estudis per obrir expedient a l'estudiant; i que el seu cas es valorarà en la comissió d'estudis, podent arribar les sancions aplicables (i depenent de la gravetat de la falta), a la pèrdua del dret a ser avaluat de l'assignatura, la pèrdua de la matrícula d'un semestre o un curs o l'expulsió del grau fins a tres anys.

Bibliografia i recursos d'informació

- Boserup, Esther (1967), *Las condiciones del desarrollo en la agricultura*. Madrid: Tecnos.
- Boserup, Esther (1984), *Población y cambio tecnológico*. Barcelona: Crítica.
- Bourdieu, Pierre (2001), "El capital social. Apuntes provisionales", *Zona Abierta* 94-95: 83-87.
- Brass, Tom (ed.), *Latin American Peasants*. London: Frank Cass.

- Bretón, Víctor (2005), *Capital social y etnodesarrollo en los Andes: la experiencia PRODEPINE*. Quito: Centro Andino de Acción Popular.
- Bretón, Víctor (2012), *Toacazo. En los Andes equinocciales tras la reforma agraria*. Quito: FLACSO / Abya-Yala.
- Bretón, Víctor (ed.) (2010), *Saturno devora a sus hijos: Miradas críticas sobre el desarrollo y sus promesas*. Barcelona: Icaria.
- Carroll, Thomas (ed.) (2002), *Construyendo capacidades colectivas. Fortalecimiento organizativo de las federaciones indígenas en la Sierra ecuatoriana*. Quito: Thomas F. Carroll Editor.
- CEPAL (2003), *Capital social y reducción de la pobreza en América Latina y el Caribe: en busca de un nuevo paradigma*. Santiago de Chile: CEPAL.
- Clastres, Pierre (1981), "Los marxistas y su antropología". En *Investigaciones en antropología política*. Barcelona: Gedisa, pp. 165-179.
- Escobar, Arturo (1998), *La invención del Tercer Mundo. Construcción y deconstrucción del desarrollo*. Bogotá: Grupo Editorial Norma.
- Escobar, Arturo (1999), "After Nature. Steps to an antiessentialism political ecology", *Current Anthropology* 40(1): 1-30.
- Fine, Ben (2001), *Social Capital versus Social Theory: Political Economy and Social Science at the Turn of the Millennium*. London: Routledge.
- Firth, Raymond (1983[1936]), *We, the Tikopia. A Sociological Study of Kinship in Primitive Polynesia*. Stanford: Standord University Press,
- Firth, Raymond (ed.) (1974), *Temas de Antropología económica*. México: Fondo de Cultura Económica.
- Flannery, Kent V. (1975), *La evolución cultural de las civilizaciones*. Barcelona: Anagrama.
- Forde, Daryll (1971), *Hábitat, economía y sociedad*. Barcelona: Oikos-Tau.
- Gascón, Jordi; Xavier Montagut (eds.) (2010), *Estado, movimientos sociales campesinos y soberanía alimentaria en América Latina: ¿Hacia un cambio de paradigma agrario?* Barcelona: Icaria.
- Gimeno, Juan Carlos; Pilar Monreal (eds.), *La controversia del desarrollo: Críticas desde la Antropología*. Madrid: Los Libros de La Catarata.
- Godelier, Maurice (1974), *Racionalidad e irracionalidad en economía*. México: Siglo XXI.
- Godelier, Maurice (ed.) (1976), *Antropología y economía*. Barcelona: Anagrama.
- Godelier, Maurice (1976), *Funcionalismo, estructuralismo y marxismo*. Barcelona: Anagrama.
- Godelier, Maurice (1990), *Lo ideal y lo material. Pensamiento, economía, sociedades*. Madrid: Taurus.
- González Casanova, Pablo (2006), *Sociología de la explotación*. Buenos Aires: CLACSO.
- Gwynne, Robert N.; Cristóbal Kay (2004), *Latin America Transformed. Globalization and Modernity*. London: Edward Arnold Publishers.
- Harnecker, Marta (1977), *Los conceptos elementales del materialismo histórico*. Madrid: Siglo XXI.
- Harris, Marvin (1982), *El materialismo cultural*. Madrid: Alianza.
- Harris, Marvin (1983), *El desarrollo de la teoría antropológica. Una historia de las teorías de la cultura*. Madrid: Siglo XXI.
- Herskovits, Melville J. (1982), *Antropología económica. Estudio de economía comparada*. México: Fondo

de Cultura Económica.

Kay, Cristóbal (2001), "Los paradigmas del desarrollo rural en América Latina". En Francisco García Pascual (ed.), *El mundo rural en la era de la globalización: incertidumbres y potencialidades*. Madrid: Ministerio de Agricultura, pp. 337-429.

Kay, Cristóbal (2005), "Reflections on Rural Poverty in Latin America", *The European Journal on Development Research*, 17(2): 317-346.

Korovkin, Tania (2002), *Comunidades indígenas. Economía de Mercado y democracia en los Andes ecuatorianos*. Quito: Abya-Yala.

Korovkin, Tania (2005), "Creating a Social Wasteland? Non-traditional Agricultural Exports and Rural Poverty in Ecuador", *European Review of Latin American and Caribbean Studies*, 79: 47-67.

Latouche, Serge (2007), *Sobrevivir al desarrollo. De la descolonización del imaginario económico a la construcción de una sociedad alternativa*. Barcelona: Icaria.

Llobera, Josep Ramon (1980), *Hacia una historia de las ciencias sociales. El caso del materialismo histórico*. Barcelona: Anagrama.

Llobera, Josep Ramon (ed.) (1996), *Antropología económica. Textos etnográficos*. Barcelona: Anagrama.

Malinowski, Bronislaw (1975): *Los argonautas del Pacífico Occidental*. Barcelona: Península.

Martínez Mauri, Mònica; Cristina Larrea (eds.) (2010), *Antropología social, desarrollo y cooperación internacional*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.

Martínez Novo, Carmen (ed.) (2009), *Repensando los movimientos indígenas*. Quito: FLACSO.

martínez Valle, luciano (2002), *Economía política de las comunidades indígenas*. Quito: ILDIS / Abya-Yala / OXFAM / FLACSO.

Martínez-Veiga, Ubaldo (1992), *Antropología económica. Conceptos, teorías, debates*. Barcelona: Icaria.

Molina, José Luis; Hugo Valenzuela (2007), *Invitación a la Antropología económica*. Barcelona: Bellaterra.

Moreno, Isidoro (1979), *Cultura y modos de producción. Una visión de la antropología desde el materialismo histórico*. Madrid: Nuestra Cultura.

Narotzky, Susana (2004), *Antropología económica. Nuevas tendencias*. Barcelona: Melusina.

North, Liisa; John Cameron (eds.) (2003), *Rural Progress, Rural Decay. Neoliberal Adjustment Policies and Local Initiatives*. Bloomfield: Kumarian Press.

Palenzuela, Pablo; Alessandra Olivi (eds.), *Etnicidad y desarrollo en los Andes*. Sevilla: Universidad de Sevilla.

Palerm, Angel (1980), *Antropología y marxismo*. México: Nueva Imagen.

Plattner, Stuart (1991), *Antropología económica*. México: Alianza Editorial.

Polanyi, Karl. (1992[1944]): *La gran transformación. Los orígenes políticos de nuestro tiempo*. México: Fondo de Cultura Económica.

Polanyi, Karl; Conrad M. Arensberg; Harry W. Pearson (eds.), *Comercio y mercado en los Imperios Antiguos*. Barcelona, Labor.

Rappaport, Roy A. (1987), *Cerdos para los antepasados*. Madrid, Siglo XXI.

Sahlins, Marshall (1983), *La economía de la edad de piedra*. Madrid: Akal.

Stavenhagen, Rodolfo (1981), *Sociología y subdesarrollo*. México: Nuestro Tiempo.

- Steward, Julian (1949), "Cultural Causality and Law, a Trial Formulation of Early Civilization", *American Anthropologist*, 51: 1-27.
- Steward, Julian (1955), *Theory of cultural change: the methodology of multilineal evolution*. Urbana: University of Illinois Press.
- Terray, Emmanuel (1971), *El marxismo ante las sociedades primitivas*. Buenos Aires Editorial Losada.
- Tortosa, José María (2011), *Maldesarrollo y mal vivir. Pobreza y violencia a escala mundial*. Quito: Abya-Yala.
- Toussaint, Eric (2006), *Banco Mundial: el golpe de estado permanente. La agenda oculta del Consenso de Washington*. Barcelona: El Viejo Topo.
- Veltmeyer, Henry; Anthony O'Malley (eds.) (2001), *Transcending Neoliberalism. Community-Based Development in Latin America*. Bloomfield: Kumarian Press.
- Viola, Andreu (ed.) (2000), *Antropología del Desarrollo. Teorías y estudios etnográficos en América Latina*. Barcelona, Paidós.
- White, Leslie (1982), *La ciencia de la cultura. Un estudio sobre el hombre y la civilización*. Buenos Aires, Paidós.
- Wittfogel, Karl A. (1966), *Despotismo oriental. Estudio comparativo del poder totalitario*. Madrid Guadarrama.
- Wolf, Eric (1982), *Europe and the People Without History*. Berkeley: University of California Press.